

УДК 330.341

ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

ОСТАПЕНКО Вікторія Миколаївна

к.е.н., викладач кафедри управління фінансовими послугами

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Viktoria.ostapenko@m.hneu.edu.ua

Анотація. Запропоновано сукупність факторів впливу на дебіторську заборгованість підприємств енергетичного комплексу України, що дозволяє визначити стан дебіторської заборгованості підприємства та визначити напрями управління дебіторською заборгованістю з метою зменшення обсягів витрат, збільшення прибутку та покращення фінансового стану підприємства. Групування підприємств за кластерами дає змогу для підприємства позиціонувати серед інших підприємств енергетичного комплексу України та визначати перспективи покращення своєї діяльності.

Аннотация. Предложено совокупность факторов влияния на дебиторскую задолженность предприятий энергетического комплекса Украины, что позволяет определить состояние дебиторской задолженности предприятия и определить направления управления дебиторской задолженностью с целью уменьшения объемов расходов, увеличение прибыли и улучшения финансового состояния предприятия. Группировка предприятий по кластерам дает возможность для предприятия позиционировать среди других предприятий энергетического комплекса Украины и определять перспективы улучшения своей деятельности.

Ключевые слова: *дебиторская задолженность, предприятие, кредитная политика, кредитоспособность, система скидок, контрагент.*

Постановка проблеми. Управління фінансами, зокрема оборотними активами, є найважливішою сферою діяльності будь-якого суб'єкта ринкового господарства, а його невід'ємною складовою виступає дебіторська заборгованість. Сучасний фінансовий стан підприємств характеризується зростанням дебіторської заборгованості в структурі їх активів, що призводить до уповільнення платіжного обороту. Тому, на сьогодні найбільш важливими проблемами, рішення яких повинно сприяти покращенню фінансового стану підприємства, є розроблення системи управління дебіторською заборгованістю, визначення її оптимальних термінів та обсягів, що дасть змогу підприємствам контролювати ситуацію та призведе до зменшення не лише дебіторської заборгованості, а й видатків на її утримання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед авторів, які у своїх роботах займалися питаннями управління дебіторською заборго-

ваністю, можна відзначити таких науковців, як В.С. Белозерцев [1], О. В. Димченко [2], А. В. Максимова [3], Н. М. Новікова [4], М. А. Оніщенко [5], Е. А. Савченко [6], К. С. Салига [7], А. В. Тірінов [8], І. В. Фарінович [9], О. Є. Федорченко [10] та інші.

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених проблемі управління дебіторською заборгованістю та застосуванню методів багатовимірного статистичного аналізу для оцінки фінансово-економічної діяльності підприємства, все ж виникає необхідність у виявленні факторів впливу на дебіторську діяльність підприємств енергетичного комплексу України та їх розподілу на групи відповідно до факторів впливу, що дозволить визначити напрями управління дебіторською заборгованістю та надати практичні рекомендації щодо покращення їх фінансового стану.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення факторів впливу на процес управління дебіторською заборгованістю підприємств

енергетичного комплексу України за ключовими показниками та їх розподіл на групи відповідно до факторів впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження.
На основі аналізу літературних джерел, присвя-

чених досліджуваних проблемі, була сформована сукупність показників, які характеризують дебіторську заборгованість підприємства, наведені у табл.1.

Таблиця 1

Значення первісних показників для визначення впливу факторів на управління дебіторською заборгованістю підприємств енергетичного комплексу України

Підприємство	Рік	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Питома вага дебіторської заборгованості в активах	Питома вага кредиторської заборгованості в пасивах	Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості
ПАТ «Харківська ТЕЦ-5»	2013	2,15	3,29	0,32	0,55	0,59
	2014	5,17	0,66	0,18	0,42	0,43
	2015	5,91	0,59	0,21	0,55	0,38
ПАТ «Миколаївська ТЕЦ»	2013	2,41	4,18	0,55	0,56	0,98
	2014	4,02	3,64	0,55	0,75	0,73
	2015	3,17	2,66	0,47	0,63	0,73
ПАТ «Дніпродзержинська» ТЕЦ	2013	0,69	0,89	0,72	0,95	0,76
	2014	0,76	0,75	0,77	0,99	0,78
	2015	0,51	0,47	0,8	0,42	1,89

Для забезпечення коректності результатів факторного аналізу обрано 3 підприємства енергетичного комплексу за період 2013-2015 роки, що дозволило сформулювати вхідну матрицю, що відповідає вимогам застосування факторного аналізу, а саме – перевищення удвічі кількості спостережень над кількістю досліджуваних ознак.

В результаті дій в програмному комплексі STATGRAPHICS Centurion, кількість факторів

визначається величиною накопиченої дисперсії: достатнім вважається значення накопиченої дисперсії, яке є вищим за 70%. За результатами факторного аналізу відібрано 2 фактори: неповернення дебіторської заборгованості та фінансування діяльності за рахунок кредиторської заборгованості, що пояснюють дисперсії 95,74 % мінливості досліджуваного процесу, а 4,26 % пояснюються іншими факторами. Результати факторного аналізу наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Показники адекватності факторного аналізу впливу факторів на управління дебіторською заборгованістю підприємств енергетичного комплексу України

Фактор	Загальна дисперсія, %	Накопичена дисперсія, %
Неповернення дебіторської заборгованості	66,15	66,15
Фінансування діяльності за рахунок кредиторської заборгованості	29,59	95,74

Як свідчить дані табл. 2, фактори дають достатньо вагомий вклад. Вони пояснюють відповідно 66,15 та 29,59 % мінливості, а загалом основні фактори пояснюють 95,74 % загальної

дисперсії показників, що досліджуються. Отже, такі високі значення поясненої загальної мінливості свідчать про те, що факторний аналіз дозволив на рівні 95,74 % спільності представити

первісні змінні, які відбивають стан дебіторської заборгованості підприємств, двома незалежними складовими. Для економічної інтерпретації скла-

дових розглянемо значення їх вагових коефіцієнтів. Структура факторів, тобто, склад показників, що увійшли до кожного з них, наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Результати проведеного факторного аналізу впливу факторів на управління дебіторською заборгованістю підприємств енергетичного комплексу України

Показник	Неповернення дебіторської заборгованості	Фінансування діяльності за рахунок кредиторської заборгованості
Одз	-0,8580	-0,3906
ДЗ/А	0,8767	0,4472
КЗ/П	0,09297	0,9909
ДЗ/КЗ	0,9454	-0,2955

Оскільки навантаження фактора на показник являє собою коефіцієнт кореляції між ними, то доцільно визначати фактор за навантаженнями, які мають значення більш ніж 0,70 (див. табл. 2). Як свідчать дані таблиць 2-3, найбільшу значимість має фактор неповернення дебіторської заборгованості, що пояснює 66,15 % загальної дисперсії. У самому факторі найбільшу вагу (більш 0,70) мають показники: коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Одз – навантаження становить - 0,86), питома вага дебіторської заборгованості в активах (ДЗ/А – навантаження становить 0,88) та співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості (ДЗ/КЗ – навантаження становить 0,95).

Значний рівень пояснювальної мінливості та високі навантаження першого фактору на зазначені показники свідчать, що для аналізованих підприємств означені характеристики є головними у виникненні дебіторської заборгованості. До другого фактору увійшов показник питома вага кредиторської заборгованості в пасивах, з навантаженням 0,99. Для підтвердження викладених вище припущень доцільно за визначеними факторами впливу на заборгованість підприємств розглянути діаграму розсіювання підприємств у просторі двох перших факторів, яку представлено на рис. 1.

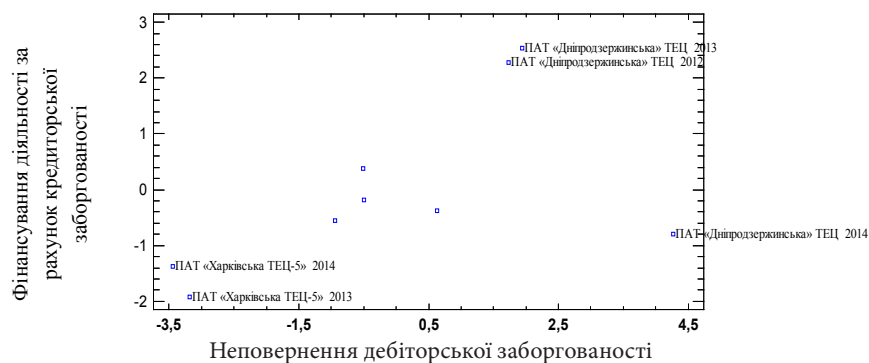

Рис. 1. Розсіювання підприємств енергетичного комплексу України у просторі відібраних факторів впливу на дебіторську заборгованість

Тісне угруповання досліджуваних підприємств у просторі двох перших факторів, які було визначено за допомогою факторного моделювання (див. рис. 1), свідчить, з одного боку, про наявність загальних тенденцій у формуванні їх заборгованості, а з іншого – про різний стан означених факторів: з рис. 1 видно, що явно від-

окремлюються ПАТ «Дніпродзержинська ТЕЦ». З даного аналізу дебіторської заборгованості можна говорити, що факторний аналіз важливий для характеристики стійкого фінансового стану конкретного підприємства. Також можна припустити, що певні особливості у формуванні рівня заборгованості мають підприємства, що

характеризуються середніми значеннями отри-
маних змінних.

Відповідно до визначених факторів впливу на
дебіторську заборгованість підприємств енерге-
тичного комплексу України постає завдання їх
класифікації для відстеження тенденцій та змін
впливу факторів. За наявності значної кількості
ознак, що характеризують економічні об'єкти,
завдання їх класифікації може бути вирішено ме-
тодами кластерного аналізу. При цьому аналізо-
вані об'єкти розглядаються у просторі їх ознак та
у часі. Застосування кластерного аналізу дозво-
ляє класифікувати досліджувані об'єкти з ураху-

ванням ознак, що відбивають сутність, природу
об'єктів. У нашому разі до таких об'єктів відно-
сяться підприємства, дебіторська заборгованість
яких характеризуються факторами (складови-
ми), що були виявлені за результатами фактор-
ного аналізу. Угрупування підприємств за рівнем
впливу факторів, що визначають дебіторську
заборгованість, представлено на рис. 2. Дослі-
джувані підприємства утвори три кластери: до
першого кластеру потрапили ПАТ «Харківська
ТЕЦ-5», до другого – ПАТ «Миколаївська ТЕЦ»,
а Дніпродзержинська ТЕЦ утворила третій клас-
тер, про свідчать дані рис. 2.

Рис. 2. Розсіювання підприємств у просторі факторів
впливу на дебіторську заборгованість

За результатами групування можна ствер-
джувати, що всі підприємства мають стабільний
у часі рівень дебіторської заборгованості, про
свідчить те, що вони розподілились за окремими
кластерами. Найнижчий рівень неповернення
дебіторської заборгованості має ПАТ «Харків-
ська ТЕЦ-5», проте і фінансування діяльності за
рахунок кредиторської заборгованості є також
найнижчим. ПАТ «Дніпродзержинська ТЕЦ»
має високі рівні неповернення дебіторської за-
боргованості, а в 2014 році і низький рівень фін-
ансування діяльності за рахунок кредиторської
заборгованості, що негативно впливає на фінан-
совий стан підприємства та потребує перегляду
кредитної політики підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. В ре-
зультаті проведення факторного аналізу показ-
ників дебіторської заборгованості, були виявлені
фактори, що впливають на дебіторську заборго-
ваність підприємства, а саме неповернення дебі-

торської заборгованості та фінансування діяль-
ності за рахунок кредиторської заборгованості.
Також було проведено групування підприємств
за відібраними факторами впливу та визначено,
що стан дебіторської заборгованості є стабіль-
ним для кожного з підприємств енергетичного
комплексу України, проте ПАТ «Дніпродзержин-
ська ТЕЦ» потребує перегляду політики щодо
управління дебіторською заборгованістю для
зниження рівня неповернення дебіторської за-
боргованості та поліпшення загального фінансо-
вого стану підприємства. Із зростанням розміру
дебіторської заборгованості виникає потреба в її
управлінні. У сучасних умовах господарювання
розробка ефективного управління дебіторською
заборгованістю є одним із ключових питань у ви-
рішенні завдань підприємства з позиції забезпе-
чення належного рівня фінансової безпеки та до-
сягнення позитивних результатів у фінансовому
оздоровленні.

Список використаних джерел

1. Белозерцев В. С. Удосконалення організаційно-методичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю підприємств оптової торгівлі / В. С. Белозерцев // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 5. – С. 93–98.
2. Димченко О. В. Управління дебіторською заборгованістю підприємств ЖКГ: особливості функціонування / О. В. Димченко, К. Ю. Демченко, К. Ю. Чуєва // Комунальне господарство міст. Сер. : Економічні науки. – 2015. – Вип. 125. – С. 19–26.
3. Максимова А. В. Методичні та практичні аспекти аналізу дебіторської заборгованості підприємства / А. В. Максимова, В. В. Філіпенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 6. – С. 95–99.
4. Новікова Н. М. Управління дебіторською заборгованістю торговельного підприємства: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к. е. н. / Новікова Н. М. – К. : КНЕУ, 2008. – 24 с.
5. Оніщенко М. А. Теоретичні основи управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємств в сучасних умовах господарювання / М. А. Оніщенко, Н. Г. Сейсебаєва // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 11. – С. 21–23.
6. Савченко Е. А. Кластерный анализ как метод управления дебиторской задолженностью организации / Е. А. Савченко // Концепт. – 2013. – № 12. – С. 126–130.
7. Салига К. С. Покращення фінансового стану підприємств шляхом управління дебіторською заборгованістю / К. С. Салига, Ю. В. Нестеренко // Економіка та держава. – 2016. – № 12. – С. 65–67.
8. Тирінов А. В. Дебіторська заборгованість підприємства: специфіка і сутність / А. В. Тирінов // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 9(2). – С. 112–116.
9. Фарінович І. В. Формування моделі управління дебіторської заборгованості торговельних підприємств на засадах факторингу / І. В. Фарінович // Інтелект XXI. – 2015. – № 5. – С. 115–121.
10. Федорченко О. Є. Актуальні проблеми управління дебіторською заборгованістю на підприємстві / О. Є. Федорченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 21. – С. 60–63.

JEL CLASSIFICATION G 32

DETERMINATION OF FACTORS OF INFLUENCE IS ON PROCESS OF MANAGEMENT ACCOUNT RECEIVABLE OF ENTERPRISE

Viktoriia V. OSTAPENKO

PhD in Economics

Lecturer at the department of management of financial services

Simon Kusnets Kharkiv National University of Economics

Abstract. There was been suggested a combination of factors that impact on accounts receivable of energy sector enterprises of Ukraine, resulting in determination the accounts receivable of the enterprise and identification of accounts receivable management for the purpose of costs

reduction, profits increasing and financial condition improving. The grouping of enterprises clusters allows for the company to position among enterprises and energy complex of Ukraine and determines the prospects for improving its activities.

Key words: *accounts receivable, business, credit policy, creditworthiness, discounts, counterparty.*

Economic agents are open system, with external relations, by means of which they interact with the environment as a result of any enterprise depends not only performance, but also the financial and economic activities of contractors. Late payment by buyers of products creates financial difficulties the company, leading to the formation of receivables, which reduces the financial capacity of the entity, capital turnover and can lead to poor performance of his work.

Purpose of research is to determine the factors influencing the management of accounts receivable, based on factor analysis using the following independent components: non-repayment of receivables and financing of the expense payable.

There was been formed current system of primary indicators that help determine the impact of factors (non-return of receivables and financing of the expense payables) on the indebtedness level of the studied companies. There was been suggested a combination of factors that impact on accounts receivable of energy sector enterprises of Ukraine, resulting in determination the accounts receivable of the enterprise and identification of accounts receiv-

able management for the purpose of costs reduction, profits increasing and financial condition improving. The grouping of enterprises clusters allows for the company to position among enterprises and energy complex of Ukraine and determines the prospects for improving its activities.

Scientific innovation is to develop practical recommendations and provisions for accounts receivable management with economic risk-based assessment capabilities and the terms of deferred payment or discounts for early payment using deterministic factor analysis, which is aimed at optimizing debt in the power plants.

The factors analysis of receivables sampled enterprises were proposed, that allowed to form primitive system of indicators, the impact of the factors (non-return of receivables and financing of the expense payable) data rates and debt levels of the studied companies.

Using of cluster analysis allowed to form three clusters of companies, accounts receivable are characterized factors (components), which were discovered on the results of factor analysis.

References

1. Byelozertsev, V.S. (2013). Improving organizational methods of accounts receivable management companies wholesale [Udoskonalennja

organizacijno-metodychnogo zabezpechennja upravlinnja debitors'koju zaborgovanistju pidprijemstv optovoi' trgovli]. Investments: practice and experience, № 5, 93-98.

2. Dimchenko, A.V. (2015). Receivables Management utilities: features operation [Upravlinnja debtors'koju zaborgovanistju pidpryjemstv ZhKG: osoblyvosti funkcionuvannja]. Public utilities of cities: Economic Science, Vol. 125, 19-26.
3. Maksimov, A.V. (2014). Methodical and practical aspects of the analysis of receivables the company [Metodychni ta praktychni aspekty analizu debtors'koi' zaborgovanosti pidpryjemstva]. Investments: practice and experience, № 6, 95-99.
4. Novikova, N.M. (2008). Receivables Management Enterprises [Upravlinnja debtors'koju zaborgovanistju tovgovel'nogo pidpryjemstva]. Kyiv: Kyiv National Economic University, 24.
5. Onishchenko, M.A. (2016). Theoretical basis of management of accounts payable and businesses in the current economic conditions [Teoretychni osnovy upravlinnja debtors'koju ta pidpryjemstv v suchasnyh umovah gospodarjuvannja]. Economy. Finances. Right, 11, 21-23.
6. Savchenko, E.A. (2013). Cluster analysis as a method of managing accounts receivable organization [Klasternyj analiz kak metod upravlenija debytorskoi zadolzhennost'ju organizacyy]. Concept, № 12, 126-130.
7. Salyha, K.S. (2016). Improving the financial situation of enterprises through management of accounts receivable [Debtors'ka zaborgovanist' pidpryjemstva: specyfika i sutnist']. Economy and the State, № 12, 65-67.
8. Tyrinov, A. (2016). Receivables Company: specificity and nature / AV Tyrinov // Black Sea Economic Studies. - 2016 - Vol. 9 (2). - S. 112-116.
9. Farynovych, I.V. (2015). Formation of receivables management model commercial enterprises based on factoring [Formuvannja modeli upravlinnja debtors'koi' zaborgovanosti tovgivel'nyh pidpryjemstv na zasadah faktoryngu]. Intelligence XXI, № 5, 115-121.
10. Fedorchenko, O.E. (2015). Actual problems of management of accounts receivable in the company [Aktual'ni problemy upravlinnja debtors'koju zaborgovanistju na pidpryjemstvi]. Investments: practice and experience, № 21, 60-63.